

נלמד עוד נושא במציאה ונסיים בזה את הנושא של 'השבת אבדה'.

נתחיל את המשנה, משנה מפורסמת ואחר כך נראה את דברי הגמרא, ומזה נגיע לנושא שלנו היום של טביעת עין של תלמיד חכם במציאה – מה זה 'טביעת עין', מה ההבדל במציאה בין תלמיד חכם לאדם רגיל, מדובר בפרוטקציה? מה הולך כאן.

אומרת המשנה¹; 'אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז. אלו מציאות שלו, מצא פירות מפוזרים, מעות מפוזרות, כריכות ברשות הרבים ועיגולי דבלה, כיכרות של נחתום, מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר, וגיזי צמר הבאות ממדינתו, ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן – הרי אלו שלו, דברי רבי מאיר'. למה מדובר בכל המקרים האלו שזה יכול להיות שלו? למה אני יכול לקחת את המציאה הזו לפי ההלכה לעצמי? משום שאין סימנים. 'רבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז'. ברגע שיש איזשהו שינוי חייב להכריז. 'כיצד? מצא עיגול ובתוכו חרס, כיכר ובתוכו מעות'. למה הוא צריך להכריז לפי דעת רבי יהודה? יש כאן סימן – בכיכר, בעיגול הדבלה. עכשיו נשים לב לדברי רבי שמעון – 'רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אינפורייה אין חייב להכריז'. מה זה בכלל 'אינפורייה'? מה זו המילה המוזרה הזו? אבל אומר לנו כאן רבי שמעון שהכלים המסוימים האלו לא חייב להכריז עליהם.

מיד מבררת הגמרא² מה זה 'אינפורייה' – 'אמר רב יהודה אמר שמואל, כלים חדשים שלא שבעתן העין'. רש"י³ יגיד 'נוטריקון' אין פה ראייה, והחוקרים אלבק וכדומה מדברים על כך שמדובר במילה יוונית שהמשמעות שלה היא 'מסחר'. אבל הרעיון שרש"י מבטא בנוטריקון הוא רעיון רוחני כשהמסר הוא אותו מסר – מדובר בכלים חדשים שעכשיו שכרו בהם, עכשיו קניתי אותם, שלא שבעתן העין. ממשיך רש"י, 'ועדיין לא הורגל בראייתן ותשמישן שיהא מכירן יפה'. ועכשיו אנחנו מבינים את דברי רבי שמעון בן אלעזר שכלים חדשים אין בהם סימן והוא לא חייב להכריז עליהם. מבררת הגמרא – 'היכי דמי, אי דאית בהו סימן כי לא שבעתן העין מאי הוי?' אם יש בהם סימן מה זה משנה אם לא שבעתן העין? אם אני אחרי שקניתי את הכלי קשרתי על הידית שלו חוט צהוב – זה כמו שכותבים על בגד חדש של הילדים את השם, זה בגד חדש ועדיין זה ברור שיש סימן, אז מה זה משנה? 'אי דלית בהו סימן, כי שבעתן העין מאי הוי?' אם אין סימן, אפילו אם זה כלי שלך שהשתמשת בו הרבה זמן, איזו אפשרות יש לך לקבל אותו בחזרה? עונה הגמרא 'לעולם דלית בהו סימן, נפקא מינה לאהדורי לצורבא מדרבנן בטביעות עינא. שבעתן העין קים להו בגווייהו' – אם שבעתן העין אז הבעלים מכירים אותם, זו הנפקא מינה, להחזיר לתלמיד חכם בטביעת העין. אם

¹ משנה בבא מציעא ב', א'.

² תלמוד בבלי בבא מציעא כ"ג:

³ רש"י שם.

הרב ידידיה הכהן – סוגיות גמרא אקטואליות – 'טביעות עין של תלמיד חכם במציאה'.

העין של התלמיד חכם הזה הורגלה בכלים האלו, אז הוא יודע שזה שלו ומחזירים לו. 'כי לא שבעתן העין לא קים להו בגוויהו ולא מהדרין ליה'. אם העין לא שבעה מהם אז זה לא נחשב שהוא שלו, הוא לא מרגיש שהכלי שלו, ואנחנו לא מחזירים לו. יש כאן כמה דברים שהם לא ברורים, אנחנו נחזור לזה. 'דאמר רב יהודה אמר שמואל בהני תלת מילי עבידי רבן דמשנו במילייהו' – רב יהודה אמר שמואל אומר לנו איך אנחנו מזהים תלמיד חכם, ואומר שתלמיד חכם משנה באותם שלושה דברים – 'במסכתא, בפורייא, ובאושפיזא'. מה זה מסכת? מסביר רש"י – 'יש בידך מסכת פלוני סדורה בגירסה או לא, ואף על גב שסדורה היא לו – יאמר לו לאו, ומידת ענווה היא'. למרות שזה שקר, מותר לתלמיד חכם לשקר בדבר הזה מתוך ענווה. 'בפוריא, שימשת מיטתך? יאמר לאו מידת צניעות'... גם כאן זה שקר אבל יש כאן עניין של צניעות. 'באושפיזא – שאלוהו על אושפיזו אם קיבלו בסבר פנים יפות ואמר לאו – מידה טובה היא כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגגין לבוא תמיד עליו, ויכלו את ממונו'. שואלים אותו איך היה האירוח אצל אדם פלוני, יגיד שלא היה טוב, אל תתקרבו למקום הזה. למה? כדי שלא יקפצו בני אדם שאינן מהוגגין ויכלו את ממונו. 'מאי נפקא מינה? מה יוצא לנו מזה? 'אמר מר זוטרא לאהדורי ליה אבידתא בטביעת עינא. אי ידעינן ביה דלא משני אלא בתלת מהדרין ליה', אם אנחנו יודעים שהוא משקר רק בשלושתם מחזירים לו, ואם הוא משנה בדברים אחרים לא מחזירים לו. 'מר זוטרא חסידא איגנב ליה כסא דכספא מאושפיזיה' – למר זוטרא החסיד נגנבה כוס של כסף מהמקום שהוא התארח. 'חזי להו בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה', אחד התלמידים שטף ידיים וניגב אותן בבגדו של חברו בלי לבקש רשות. 'אמר היינו האי דלא אכפת ליה מממונא דחבריה כפתיה ואודי'. כנראה זה אדם שלא אכפת לו מכספו של חברו, כפתו אותו והוא הודה שאכן הוא גנב את הכוס של הכסף. נעצור כאן, אני חושב שהסוגיה ברורה. ויש לנו כמה שאלות על הפרק שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו. קודם כל מה זו הפרוטקציה הזו? יש לנו הלכה לאנשים פשוטים והלכה לתלמידי חכמים? מגיע עם הארץ ואומר הסוודר הזה שמצאת הוא שלי ולא מחזירים לו, ותלמיד חכם שבא ואומר את אותו דבר מיד מחזירים לו – מה זה הדבר הזה? כיוון אחד שאפשר ללכת בו הוא שהעניין של טביעות העין לא מעניין אותי כל כך, אלא מעניין אותי שאני בטוח שאותו אדם לא משקר. זה מביא אותנו לשאלה השנייה שרציתי לשאול – אומרים שצדק צריכים להראות, לא רק לעשות – זה נראה צודק שלאחד משיבים אבדה ולאחד לא משיבים אבדה? אז התשובה היא כן, זה גם נראה כך – אם יש לי אדם שזה ודאי שהוא לא שקרן, וכולם גם יודעים שמדובר באדם כזה וכולם רגועים שאני מחזיר לו אבדה, אז אני יכול להחזיר לו בטביעות עין. שאלה נוספת שאנחנו צריכים להתעסק בה היא גם השאלה הפרקטית – מה זה אומר? יהיו שני סוגים של לוחות מודעות, לוח מודעות לאנשים פשוטים ולוח מודעות לתלמידי חכמים? איך

הרב ידידיה הכהן – סוגיות גמרא אקטואליות – 'טביעות עין של תלמיד חכם במציאה'.

מכריזים באופן כזה? איך מתנהלים? סתם בן אדם מגיע אלי אני לא יודע מיהו, אני מחזיר לו או לא מחזיר לו? מה הגמרא רוצה ממני?

נראה מה זה בכלל 'טביעות עין', מה ההגדרה? סימן זה ברור, יש או אין – אני יודע, אבל מה זו 'טביעות עין'? איפה מופיע הנושא של טביעת עין חוץ מאבדה? זה מופיע בנושא של התרת אישה להינשא – יש גופה של אדם, וההלכה אומרת שצריך לזהות את הפרצוף עם החוטם – זה כך גם היום ברבנות הצבאית שהזיהוי מתבצע על סמך הפנים וגם על ההסתכלות מהפרופיל, ולפעמים יוצאים חיילים שמזהים חייל אחר והם לא יכולים למסור סימן מדויק על אותו אדם, אבל הם בטוחים שזה הוא – ועל פי הדבר הזה אפשר להתיר אישה להינשא. למה? טביעות עין. מקבלים כאן את זה שיש להם טביעות עין באדם הזה. הראשונים והאחרונים היו עסוקים בניסיון להגדיר מה זה בדיוק הדבר הזה של 'טביעות עין'. וכך כותב הרא"ם⁴; 'כששמעו הסימנים מפי העדים דנו על פי אותן הסימנים שזהו אותו שהיו מכירים אותו בחייו. דמכיוון דהכרה זו אינה הכרה חושית דהיינו טביעות עינא, אלא הכרה שכלית שדנו העדים בשכלם שזה שיש בו אלו הסימנים המובהקים הוא אותו שהכירו אותו בחייו'. מה זה טביעות עין? מסביר הרא"ם, הבן אדם בשכלו אומר כאשר הוא מסתכל על האדם, במקרה שלנו על הבגד – זה הבגד שלי, זה האדם שאותו אני הכרתי. מה זה בדיוק? מה התהליך שעובר לבן אדם בראש כשהוא מסתכל על משהו והוא יודע שזה שלו? זה הרי קורה לנו, אנחנו מסתכלים על משהו ואנחנו יודעים שהוא שלנו למרות שאין סימן. כי יש את השריטות הדקות, ואת הבלאי המסוים הזה. אומר הרא"ם יש איזו הכרה שכלית, השכל אומר לי – זה לא משהו רגשי, אלא השכל בא ואומר לי 'זה שלך'.

התוספות יום טוב⁵ אומר דבר מעניין, והוא מתייחס לביטוי 'טביעת עין', ואומר 'לשון מקרא 'הוטבעו בבן', מה זה 'טביעה'? שהדבר מוטבע בחפץ. 'המכוון שעל ידי ששבעתן העין הוּו כאילו טבע ונשקע בכלי עד שמכירו היטב היטב'. אני מחפש הגדרה אבל הדברים מעורפלים, הוא אומר שהבן אדם הסתכל על הכלי כל כך הרבה פעמים עד שעכשיו כשהוא רואה את זה זה מתאים למה שהוא ראה בראש שלו.

עד עכשיו, לפי הרא"ם ולפי התוספות יום טוב, אין לנו למעשה הגדרה של הבדל בין תלמיד חכם לבין עם הארץ. יכול להיות גם עם הארץ שאנחנו בטוחים שהוא לא משקר, והוא בא ואומר לפי טביעות עין, זה לכאורה יהיה בסדר לפי הכללים שאנחנו אמרנו.

⁴ שו"ת הרא"ם סימן ל"ח.

⁵ תוספות יום טוב, בבא מציעא ב', א'.

ר' צדוק הכהן מלובלין שמוכר בדרך כלל לפי הספרים המחשבתיים שלו, יש לו גם שו"ת 'תפארת צבי'⁶ והוא כותב כך – 'טביעות עין שנטבע אותו דבר עצמו במוחו כמות שהוא עכשיו'. הוא כותב דבר מעניין, 'יש חילוק בין תלמיד חכם דהכרת מוחו ברורה והוא מכיר בטביעות עין שזהו גוף אותו דבר עצמו שנשקע ונטבע במוחו'. הוא אומר שתלמיד חכם הכרת מוחו ברורה, והוא יודע שזה אותו הדבר, כשהוא רואה את החפץ הזה זה מתאים לתמונה שיש לו במוחו. 'מה שאין כן עם הארץ, אף ששבעה עינו הדבר והוא מכירו היטב, אין הכרתו אלא דרך דמיון שדרך זה שרואה עכשיו דומה לאותו דבר שנטבע במוחו שאין הכרת מוחו ברורה כל כך להכירו שזהו אותו דבר עצמו'. מה ההבדל בתכל'ס בין התלמיד חכם לעם הארץ? אני חושב שלפי ר' צדוק התשובה תהיה מסדר זיהוי. אם אני אשים לתלמיד חכם חמישה סוודרים שכולם נראים אותו דבר, התלמיד חכם ידע מה מהם שלו. למה? כי הוא מכיר בטביעות העין שזה אותו דבר שנטבע במוחו. עם הארץ זוכר שהיה לו סוודר, אבל הזיכרון שלו הוא מעורפל ואם נשים לפניו חמישה סוודרים הוא לא ידע מה מהם היה שלו. ככה אני מבין את ר' צדוק. ר' צדוק הוא הראשון שבא ואומר תשמעו, יש הבדל בין המוח של תלמיד חכם לבין המוח של עם הארץ.

אז ראינו שיש הבדל בין הכרה בסימנים לבין הכרה בטביעות עין שלזה נאמן רק תלמיד חכם וראינו כמה סוגים של מה זה 'טביעות עין', האם זה הכרה שכלית או שממש נטבע משהו במוחו של תלמיד חכם. לכאורה אם נבוא ונשאל מה יותר חזק – סימן או טביעות עין? התשובה הפשוטה היא 'סימן'. סימן זה דבר בולט, כתוב על זה את השם, או שיש חוט מסוים שקשור לחפץ, זה לכאורה דבר אובייקטיבי. זה גם נראה צודק הרבה יותר כאשר אבדה מושבת על פי סימנים מאשר על פי טביעות עין. זה יותר חזק. מסתבר שהגמרא⁷ לא חושבת כך; 'רב חייא בר אבין איתבד ליה כרכשא' ורש"י⁸ מבאר שמדובר בחתיכת בשר. 'בי דינא. אתא לקמיה דרב הונא', מצאו את החתיכת בשר והוא הגיע לפני רב הונא. שואל אותו 'אית לך סימנא בגוויה? אמר לו לא. אית לך טביעות עינא בגוויה? אמר ליה אין. אם כן, זיל שקולי'. אתה יכול לקחת את הבשר למרות שיש את העניין של בשר שנתעלם מן העין, הוא אומר לא, אם אתה יודע שזה שלך, זה בסדר. 'רב חנינא חוזאה איתבד ליה גבא דבשרא', חתיכת בשר. 'אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה אית לך סימן בגוויה? אמר ליה לא, אית לך טביעות עין בגוויה? אמר ליה אין, אם כן זיל שקולי'. סיפור נוסף, 'רב נתן בר אבבי איתבד ליה קיבורא דתכלתא' – חתיכת צמר שעושים ממנה תכלת. 'אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה אית לך סימנא בגוויה? גם כאן יש איזשהו חשש שמא החליפו את זה בקלא אילן, כי תכלת היה בזמנו הרבה יותר

⁶ ר' צדוק הכהן מלובלין, שו"ת תפארת צבי, טריפות ט"ז, ה'.

⁷ תלמוד בבלי חולין צ"ה -:צ"ו.

⁸ רש"י שם.

יקר מאשר קלא אילן. 'אמר ליה לא. אית לך טביעות עין בגוויה? אמר ליה אין. אם כן זיל שקול'. נשים לב מה רבא אומר עכשיו – עד כאן זה תאם למה שראינו. 'אמר רבא, מרישא הווה אמינא סימנא עדיף מטביעות עינא, דהא מהדרין אבידתא בסימנא ולא מהדרין בטביעות עינא' – בהתחלה, אומר רבא, לפי הסוגיה שלנו הייתי אומר שסימן עדיף מטביעות העין – איך אנחנו מחזירים אבדה? מחזירים בסימנים ולא בטביעות עין. 'השתא דשמעינהו להני שמעתא אמינא טביעות עינא עדיפא, דאי לא תימא הכי היאך סומא מותר באשתו? איך עיוור מזהה את אשתו, אולי זו אישה אחרת, 'ובני אדם איך מותרין בנשותיהן בלילה? מדובר כמובן לפני שהייתה תאורה – 'אלא בטביעות עינא דקלא', הם מזהים את הקול והם יודעים שזה הקול הזה. איך אנחנו יכולים לזהות קול? איך אפשר לומר על קול שאתה שומע שאתה יודע מי מדבר כשאתה לא רואה אותו? אתה יכול להגדיר מה זיהית כאן? לא, אבל אני בטוח שזה הוא. 'הכי נמי בטביעות עינא. אמר רב יצחק בריה דרב משרשיא – תדע, שאילו אתו בתרי, אם הולכים אחריי, 'ואמרי פלניא דהאי סימניה והאי סימניה, קטל נפשא – לא קטלינן ליה'. הוא אומר יותר מזה, אם היו מגיעים שני אנשים ואומרים על מישהו שמזהים אותו לפי סימנים שהוא הרג את הנפש לא הורגים אותו, 'ואילו אמרי אית לן טביעות עינא בגוויה קטלינן ליה'. אם לפי מסדר זיהוי שני העדים יזהו את אותו אדם יהרגו על פיהם. כלומר, לפי הגמרא יוצא שסימן הוא הרבה יותר חלש מטביעות עין. אם כן אנחנו רואים איזו התהפכות כזו, שפתאום טביעות עין הופכת להיות דבר מאוד מאוד חזק, אבל אנחנו לא יכולים להחזיר אבדה על סמך זה לכל אדם.

מה הסיבה בעצם של ההבדל בין תלמיד חכם לאדם רגיל? אומר הר"ן⁹ כך – 'והא דלא מהדרין אבידתא בטביעות עינא לאו משום דלא הוי סימן מובהק אלא דחיישינן לשקרי ובצורבא מרבנן דלא חיישינן דמשקר מהדרין'. כלומר, אנחנו באנו הפוך – אמרנו שסימן זה דבר חזק וטביעת עין זה חלש יותר, אבל אצל תלמיד חכם אנחנו נחזיר לו על פי טביעת עין. עכשיו זה הפוך – טביעת עין חזקה יותר מסימן. למה אנחנו לא יכולים להחזיר לאדם על פי טביעות עינו? בגלל שלי בתור מוצא אין לי דרך לבדוק אותו ולדעת שהוא לא משקר. באמת טביעת עין יותר חזקה אבל פשוט אין לי דרך לדעת את זה. 'ודווקא בחזרת אבידתא הוא דלא מהדרין לעם הארץ בטביעות עינא משום דאיכא למיחש לרמאין, אבל גבי בשר שנתעלם מן העין לכולי עלמא שרי באיבות עינא והיינו דאמרינן דאי לא תימא הכי היאך סומא מותר באשתו אלמא סתם בני אדם נאמנין לגבי איסורין בטביעות עין. ולא כדברי ר"ח שכתב כאן והני מילי בצורבא מרבנן דלא משקר, השווה דין זה למציאה ולא מחזור'. הר"ן חולק על הר"ח – 'דבמציאה היינו טעמא דלמא משקר, אבל באיסורין

⁹ ר"ן חולין ל"ד.

אין לומר כן. יש כאן בעצם איזו שאלה האם אדם ישקר רק בשביל ממון או אדם ישקר גם על דבר שהוא אסור לו. הר"ח אומר שאדם ישקר גם על דבר שאסור לו, אבל הר"ן אומר שאדם לא ישקר על איסורין, הוא כן ישקר כדי להרוויח עוד כסף, אבל לשקר ולאכול משהו לא כשר הוא לא ישקר. זה ויכוח בפסיכולוגיה של אנשים. יש אנשים שעל ממון חברים לא מקפידים ובכל זאת על כשרות מהודרת הם מקפידים גם מקפידים. הר"ח אומר לא, אם בן אדם לא נאמן הוא לא נאמן בכלל – לא על איסורין ולא על דיני ממונות. 'והוא הדין במציאה נמי נאמן אדם לומר אלו כליו של פלוני דכיון דלית ליה הנאה מיניה לא חיישינן דמשקר'.

הריטב"א¹⁰ מוסיף כאן עוד נדבך וכותב כך 'ומיהו אפילו לצורבא מדרבנן כי מהדרין ליה אבידתא בטביעות עינא אומר רבינו נר"ו דווקא בדבר שהוא שלו, אבל כשמעיד ואומר דבר זה מפלוני הוא ואית לי טביעות עינא בגווייה לא, דהא ודאי עדות כיון שמעיד לאחרים ובעדות לא מהימן לן צורבא דרבנן טפי מעם הארץ'. אומר כאן הריטב"א דבר מעניין – דווקא אם הוא בא ואומר שהדבר הזה שלו אז אני מאמין לו, אבל אם הוא אומר שהאבדה הזו שייכת לאדם אחר אנחנו לא נאמין לו.

הרש"ר הירש¹¹ מסכם את הדבר הזה בהלכות השבת אבדה. 'יותר מאשר על סימנים אפשר לסמוך על 'טביעות עין'; הכרת חפץ שאינה תלויה במסירת סימנים יחידים אלא בהכרת הרושם הכללי של החפץ. אלא שדרך ההכרה הזאת איננה ניתנת להוכחה אובייקטיבית, ואין להחזיר אבדה על פי טביעת עין אלא אם כן היא נדרשת על ידי אדם שיושרו וכנותו נעלים מכל ספק והוא מוחזק נאמן לכל דבר'. רק במקרה כזה אני אחזיר לבן אדם את האבדה בטביעות עין. לא בגלל שטביעות עין זה לא דבר חזק – זה הדבר הכי חזק, אבל אין לי את האפשרות לברר את זה, אין לי את האפשרות להוכיח האם זה באמת שלו או שהדבר לא שלו.

אני רוצה לנסות להסביר משהו לגבי אבדה. אני רוצה לחזק את הכיוון שאמרנו פעם קודמת לגבי הגדרת האבדה – אנחנו הגדרנו אבדה כ'בעלות ביניים'. מה זאת אומרת? אני, ברגע שאיבדתי משהו, אני כבר לא יכול להגיד שזה כבר לא שלי לגמרי, אבל מצד שני יש איזושהי הפרעה בבעלות שלי שבעקבותיה אדם יכול לקחת אותה ולהפוך אותה לשלו במקרה של ייאוש.

בואו נחזור לעניין שלנו – אם היה מדובר על בשר שנתעלם מן העין למשל, לא שאבד אלא כזה שלא הייתי לידו כמה זמן ולך תדע מה עשו איתו, מה שקורה במצב הזה זה שמספיקה טביעות אין. אבל לעקור אבדה, לקחת מאדם פלוני ולהעביר את זה לאדם אלמוני, כלומר, בשביל לקחת את זה מהמוצא, אני צריך משהו יותר חזק. אז אם אדם בא ואומר 'זה שלי', אז יש כאן כאילו השלמה של הבעלות החצויה שלו, הבעלות שנפגעה, ואני לוקח את הטבעת הזו שמצאתי, והוא תלמיד חכם

¹⁰ ריטב"א גיטין כ"ז.

¹¹ רש"ר הירש דברים כ"ב.

הרב ידידיה הכהן – סוגיות גמרא אקטואליות – 'טביעות עין של תלמיד חכם במציאה'.

ומזהה על פי טביעות עין, ואני משלים את מה שנעשה. אבל כדי להוציא מאדם אחד ולהעביר לאדם אחר – זה משהו שעדות לא נאמנת – זה ביחס לדברים של הריטב"א. כלומר, זה לא פשוט הנושא של השבת אבדה – אגב, גם הפילוסופיה הכללית, יש כאן משהו מורכב ביחס לאבדה. אני חושב שבמשפט העברי, בהלכה, יש כאן הגדרה שיוצאת כך שהאבדה היא לא ממש שלי, כלומר, של המוצא, אבל לי יש את האפשרות הכי קרובה לקחת אותה. אבל אם נכנס מישהו באמצע ואני לא רוצה להחזיר אותה לעצמי, שלגבי עצמי אני נאמן בטביעות עין, אלא אני סתם מעיד שהאבדה הזו של שמעון – אומר הריטב"א, זה דיני עדות. בעדות לא נאמן השבת אבדה בטביעות עין.

נחזור ונתייחס לשאלה האחרונה שנותרה פתוחה – שאלת הפרקטיקה. האם אני מכריז? מצאתי טבעת נישואין לדוגמה ונניח שאין בה שום סימן אבל יכול להיות שמישהו בטביעות עין יוכל לזהות אותה – מה אני עושה? אני מכריז שמצאתי טבעת? רק אם תלמיד חכם מגיע אלי אז אני מחזיר? איך זה עובד? נראה מה אומר הרמב"ם¹² – 'המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מכלים שצורת כולן שווה' – כלי אינפוריא, 'אם כלים חדשים הרי הן שלו שהרי הן כמו דינר משאר הדינרים שאין לו סימן ואין הבעלים מכירים אותן שהרי אינו יודע אם פך זה או צלוחית זו שלו או של אחר. ואם היו כלים ישנים שטבעתן עין חייב להכריז, שאם יבוא תלמיד חכמים ויאמר אף על פי שאיני יכול ליתן בכלי כזה סימן יש לי בו טביעות אין חייב להראותו לו, אם הכירו ואמר שלי הוא מחזירין לו'. הרמב"ם אומר פרקטית, כל דבר שיכול להיות שתלמיד חכם יזהה אותו, אני חייב להכריז. ואז מגיעים אלי האנשים עד שמגיע תלמיד חכם ואני מחזיר לו. אם לא מגיע תלמיד חכם אני לא מחזיר. אומר הרא"ש¹³ כך 'מאי כלי אנפוריא? אמר רב יהודה אמר שמואל כלים חדשים שלא שבעתן עין להכירן בטביעות עין וסימן אין בהן. ואנפוריא לשון נוטריקון אין פה ראייה. ונפקא מינה לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא. אי שבעתן העין ובאתרא דשכיחי צורבא מרבנן דלא מייאש שידעם דמצורבא מרבנן נפל והמוצא מכריז אולי יכירם בטביעות עין. ואי לא שבעתן העין הרי אלו שלו דהא לא קים ליה לצורבא מרבנן בגווייה'. מה כותב הרא"ש? באתרא דשכיחי צורבא מרבנן – אם אדם מוצא בישיבה או באיזה יישוב דתי אז הוא צריך להכריז, אבל אם סתם מצאת במקום שאין בו תלמידי חכמים בצורה מובהקת לא צריך להכריז. נמצא שיש כאן מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש. נראה מה כותב הרמב"ן¹⁴ 'ולא צריכא לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא. קשה לי אי כל דבר שבעתו בעין חייב להכריז משום צורבא מרבנן וכדקתני – למעשה כמו השיטה של הרמב"ם, 'היכי קתני רישא אלו מציאות שלו? ליכריז דלמא איכא צורבא מרבנן דליהדריה ניהליה בטביעות עין' –

¹² רמב"ם הלכות גזלה ואבדה י"ד, י"ב

¹³ רא"ש בבא מציעא ב', ה'.

¹⁴ רמב"ן בבא מציעא כ"ג:

הרב ידידיה הכהן – סוגיות גמרא אקטואליות – 'טביעות עין של תלמיד חכם במציאה'.

לפי זה צריך למחוק את כל המשנה. הרי כל המשנה לא עוסקת בדברים חדשים אלא בכל מיני דברים משומשים כמו אניצי פשתן שאין בהם סימן מובהק, איך זה יכול להיות 'הרי אלו שלו? אם הרמב"ם צודק אז על כל הדברים חייב להכריז! 'ואיכא למימר דכל הני דמתני לאו כלים נינהו ולית בהו טביעות עינא מסתמא, ומשמע נמי דלא חיישינן לצורבא מרבנן אלא היכא דאשתכח באתרא דשכיחי רבנן כגון בשוקא דרבנן כדלקמן'. אז הוא אומר לא, אני יכול לתרץ את הרמב"ם שכל הדברים שכתובים במשנה זה דברים שאין בהם טביעות עין בדרך כלל. והוא מוסיף שמשמע שלא חוששים לצורבא דרבנן אלא רק במקום ששכיחים תלמידי חכמים – כמו הרא"ש. והוא מביא את שיטת הראב"ד 'וראיתי לראב"ד ז"ל שכתב נראה לי שזו ההכרזה אינה כשאר ההכרזות שאינה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דשכיחי רבנן'. כלומר, הראב"ד אומר פרקטית – אני מסכים איתך הרמב"ם, כל דבר שיכול להיות שתלמיד חכם יזהה אותו צריך להכריז עליו, אבל איך הוא יכריז? הוא לא ישים מודעה בסתם מקום, אלא רק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ששם שכיחים תלמידי חכמים. 'ולפי דבריו איכא למימה מאי 'הרי אלו שלו' דקתני במתניתין? בתר דאכריז בבתי מדרשות קאמר, דכיוון דאכריז שלשה ימים או יותר בבתי מדרשות שוב אין חוששין לצורבא מדרבנן'.

נסכם את הדברים שראינו. ראינו גמרא מאוד תמוהה בנושא של אלו מציאות שבאה ואומרת שעושים פרוטקציה לתלמיד חכם ומחזירים לו בטביעות עין והדבר הזה נראה לנו מוזר. אז הסברנו קודם כל מה זה טביעות עין, וראינו ברש"י הירש ובריטב"א – שתלמיד חכם לא משקר, לכולם ברור שהוא לא משקר בשום דבר חוץ מאותם שלושה דברים שהגמרא מציינת. ואם יש לנו ספק אם אותו אדם משקר או לא, אז לא מחזירים לו. איך בוחנים את זה? הדברים האלו באים לידי ביטוי בהרבה דברים – אם נחזור רגע לדוגמה של הצבא, יש לפעמים חיילים ומשגיחים במילואים שאפשר להיות בטוחים באלף אחוז שהם לא יפגעו בכשרות. בדברים אחרים אני לא יודע, אבל בכשרות אפשר להיות בטוחים במאה אחוז. ההנחה הכללית היא שאם אדם לא משקר אלא בשלושת הדברים האלו הוא נאמן. בהמשך ראינו שלמרות התפיסה שלנו הפשוטה שסימן יותר חזק מטביעות עין ההיפך הוא הנכון – טביעות עין חזקה יותר אלא שאי אפשר להוכיח את זה. סיימנו בפרקטיקה – הרמב"ם אומר שכל דבר שיכול להיות שתלמיד חכם איבד והוא יזהה את זה על פי טביעות עין צריך להכריז. הרא"ש חולק עליו ואומר שמדובר רק על המקומות שבהם יש הרבה תלמידי חכמים, והראב"ד מדבר גם הוא על מקום של תלמידי חכמים אבל רק מצד ההכרזה – צריך להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.